СВОБОДА SVOBODA
УКРАЇНСЬКИЙ ЩОДЕННИК UKRAINIAN DAILY

РІК XLVI. Ч. 68. Джерзі Ситі, Н. Дж., четвер, 24-го березня 1938. No. 68. Jersey City, N. J., Thursday, March 24, 1938. VOL. XLVI.

ТРИ ЦЕНТИ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ АМЕРИКИ. ПЯТЬ ЦЕНТІВ ЗА ГРАНИЦЕЮ ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ АМЕРИКИ. Тел. „Свобода": BErgen 4-0237. — Тел. У. Н. Союзу: BErgen 4-1016. 4-0807. THREE CENTS IN THE UNITED STATES OF AMERICA. FIVE CENTS ELSEWHERE.

ЗНАМЕННА ЗАЯВА ПОЛЬСЬКОГО АМБАСАДОРА

ВАШИНҐТОН. — Польський амбасадор у Вашинґтоні, ґраф Потоцкі, заявив перед кореспондентами, що на випадок, колиб Німеччина напала на Чехословаччину, а Совети хотіли Чехословаччині прийти з поміччю, то Польща не перепустить через свою територію совєтських військ. Таке поступовання йшлоб у розріз з постановами Ліґи Націй, якої Польща є членом. Статут Ліґи Націй говорить, що кожна держава повинна пропустити через свою територію війська іншої держави, коли ті війська спішать на поміч третьому, неслушно нападеному членові Ліґи Націй. Потоцкі також сказав, що між Польщею і Німеччиною нема ніякого договору відносно Чехословаччини. Польща не зацікавлена в набутті нових територій, говорив він.

РУЗВЕЛТ УСУНУВ МОРҐАНА.

ВАШИНҐТОН. — Президент Рузвелт дотримав слова й усунув Артура Морґана, головного директора „Тенесі Велей Оторіті", який відмовлявся давати докази на свої закиди на адресу двох нижчих директорів своєї компанії. Як відомо, Артур Морґан домагався конґресової контролі, а президент настоював, що заки буде така контроля, Морґан повинен розказати все самому президентові. Частина конґресменів одобрила цей учинок президента. Інша частина обурена і порівнює цей випадок до відомого процесу з Драйфусом у Парижі.

РАХУНОК ЗА КОРАБЕЛЬ „ПАНЕЙ".

ВАШИНҐТОН. — Американський уряд виставив японському урядові рахунок на відшкодування за затоплений корабель „Паней". Це відшкодування виносить $2,214,000. У залученому рахунку говориться, що ця сума є умірковапа і вона покриває тільки самі кошти будови корабля і винагороду за втрачене життя моряків у часі затоплення. А в ній нема додаткової суми як кари за неправне затоплення.

АМЕРИКА ДАЛІ ДЕРЖИТЬСЯ НЕВТРАЛЬНОСТИ.

ВАШИНҐТОН. — Хоч уряд чимраз частіше натякає, що цілковита невтральність у нинішнім схвильованім світі не є розумна й безпечна політика, то проте на цій конґресовій сесії заграничної політики не будуть більше обговорювати, а то тому, що більшість конґресменів, а також опінія цілого краю таки є за строгу невтральність. Тому уряд станув покищо також на становищі строгої невтральности.

ЛЯ ҐВАРДІЯ НАДУМАВСЯ.

НЮ ЙОРК. — Хоч Ля Ґвардія погрожував, що обітне поміч безробітним на 10%, коли стейт не прийде місту Ню Йоркові з підмогою, то проте він тепер надумавсь і рішив не втинати підмоґ, тільки піднести податок на деякі продукти. І так, тепер буде піднесений податок на одного цента більше на кожній пачці папіросів, одного цента більше на телефонічних рахунках, а також ґазових та електричних, що переходять суму $1.50. Також будуть піднесені податки на рахунки за обіди, що коштують більше як одного доляра.

ПРЕЗИДЕНТ ЇДЕ НА „ВІДПОЧИНОК".

ВАШИНҐТОН. — Президент Рузвелт рішив виїхати на пару тижнів на відпочинок до Гат Спрінґс. Але їдучи туди, він забрав із собою величезний пакунок ріжних актів, які полагоджуватиме в часі цього „відпочинку". По дорозі він також задумує виголосити в ріжних місцевостях політичні промови.

ЗНАЙШЛИ ЛІК НА ПРОПАСНИЦЮ.

НЮ ЙОРК. — Д-р Фоздик, директор Інституту Рокефелера, заявив, що вченим його Інституту вдалося здибати сироватку на жовту пропасницю (єлов фівер). Цю сироватку випробовували вже в десятках тисяч випадків у Полудневій Америці, защіплюючи її хворим людям. В переважаючому числі защіплення помагало.

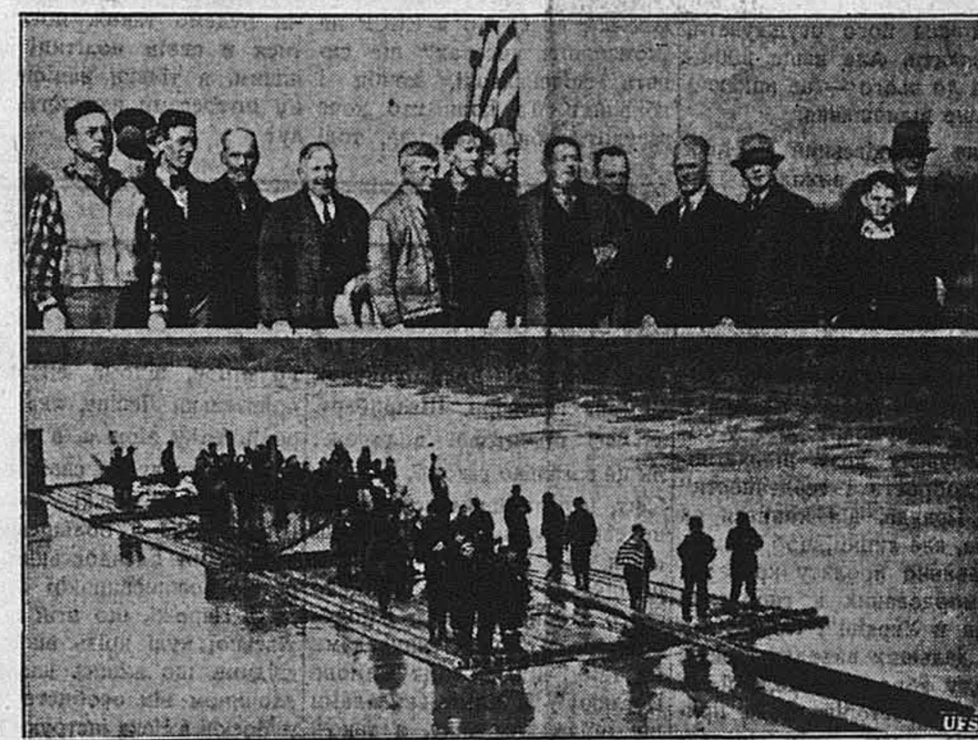
БІЛО-ЧОРНІ ПОЛІЦІЙНІ АВТА.

НЮ ЙОРК. — Комісар нюйорської поліції, Валентайн, заявив, що всі поліційні авта, які дотепер були зеленкуватого кольору, будуть перемальовані на біло і чорно. Верх буде білий, а долина чорна. Цю зміну впроваджено тому, щоб поліційні авта можна було краще здалека побачити і вступитися їм з дороги, коли вони переслідують злочинців.

ПЛЯНУЮТЬ РОЗРИВКОВУ ПРОҐРАМУ.

НЮ ЙОРК. — Нюйорський департамент парків подав до відома, що цього літа він плянує широку проґраму по парках, щоб дати змогу людям у вільних хвилях розвеселитись. У проґраму будуть входити ріжні концерти, симфонічні орхестри, танці, а також спортові розривки.

СВІТ В ОБРАЗКАХ

ОЖИВИЛИ СТАРУ ТРАДИЦІЮ.

Потомки людей, що колись гнали сплави рікою Соскегеною, збили з нагоди святкування століття деревного промислу сплав за старою традицією і спустили його долі рікою до Гарисбурґа. По дорозі сплав, з ладунком 48 осіб, ударився об стовп мосту коло Вилйемспорту, Па., та розбився. Один пасажир утопився, а шість пропали без сліду.

НАЙБІЛЬША БОЛЯЧКА ФРАНЦІЇ.

Недавно появилась у Франції книжка п. з. „Населення Франції", що заторкує одну з найбільших болячок сучасної Франції — вимирання її населення. З оголошених у цій книжці статистичних даних виходить, що в 1650 р. в Европі було 100 міліонів мешканців, з чого на саму Францію припадало 20 міліонів. Нині в Европі мешкає 510 міліонів мешканців, з чого у Франції живе 42 міліони населення. Отже в 1650. р. на 100 европейців припадало 20 французів, а тепер на 100 европейців припадає ледви 8 французів. Крім того Франція має найбільший відсоток, бо аж 14 прц., старців, тоді, як Німеччина має 11 відсотків старців, Злучені Держави 8 відсотків.

ВІДСИДИТЬ 15 ЛІТ, АЛЕ МУСИТЬ УБИТИ...

Ще в 1933-му році у Станиславові бувша адвокатська мундантка, відома зо своєї краси Славка Ґотворт, після повороту з Арґентини застрілила в часі суперечки свого чоловіка. Суд засудив її на місяць вязниці з припиненням кари на три роки. На розправі виявилося, що Ґотвортова була дуже нещаслива у подружому житі. Тепер Ґотвортова знову станула перед судом за те, що Х. Цанкелеві переказала через приятелів, що відсидить 15 літ, але його мусить убити. Суд звільнив Ґотвортову від вини і кари.

ДЗВІН УРВАВСЯ ПІДЧАС ПОХОРОНУ.

В Докшицях на Виленщині трапився незвичайний припадок. Коли похоронний кондукт наближався до костела й коли почали дзвонити в дзвін, нараз дзвін урвався й упав на одного з учасників кондукту. Раненого в безнадійному стані перевезли до лічниці.

ЧУЖИНЕЦЬКА БРИГАДА ПОТЕРПІЛА.

З Бурґос, Еспанія, доносять, що в останніх боях червоних з військами ген. Франка згинуло яких 3,000 вояків „Міжнародньої Бриґади", що воює по стороні червоних. Між тими, що згинули, чи попали в полон, є яка сотка американських комуністів.

ЧОТИРИ МАТЕРІ ДІСТАНУТЬ ПО $125,000.

Перед найвищим судом у Торонті розбирали справу нагород многодітним матерям Торонта, яку оставив їм дивак-адвокат, Мілар, у своїм заповіті в сумі 500 тисяч долярів. Із багатьох матерей суддя Мидлтон затвердив тільки чотири матері у правах до нагород за народження найбільшого числа дітей впродовж десятьох літ у границях Торонта. Ними є: пані І. М. Маклін, літ 34, десятеро дітей; пані А. Смит, десятеро дітей; пані Кетлі Наґл, літ 35, 12 дітей; пані Лусі Тимлек, 38 літ, 18 дітей. Кожна з них дістане по 125 тисяч долярів. Інших іще раз переслухають, але ніхто не вірить, що і їм щось уділять.

БОЛЬШЕВИКИ ВЕРБУВАЛИ ШПИГУНІВ У ФІНЛЯНДІЇ.

У Фінляндії викрили акцію большевицьких висланників, що намагалися звербувати кандидатів до шпигунської роботи. Один такий большевицький висланник привіз нібито листи від родини, що живе у Совєтах, робітникові Нурміменові, а в тих листах були поручення для віддавця. Здобувши таким чином довіря, віддавець листів запропонував Нурміменові шпигунські послуги, чим він може поправити долю своєї родини, що живе у Совєтах. Робітник Нурмімен нібито погодився, але віддав справу поліції, яка арештувала большевицького аґента.

МІНЕРАЛЬНЕ БАҐАТСТВО КАНАДИ.

Бувший міністер гірництва, Чарлс Макрей, виголосив перед університетським клюбом доклад, описуючи мінеральні багатства Канади. Продукція мінералів у ріжній формі, як золото, срібло і т. п., дійшла минулого року до рекордової суми 452 міліони долярів, або 90 міліонів більше, ніж за рік 1936. З тої суми 150 міліонів долярів виплачено робітникам за працю, а 105 міліонів долярів пішло у формі дивіденд власникам і уділовцям копалень. Експортовано до чужих країв мінералів на суму 328 міліонів долярів.

Макрей вірить, що це тільки початок цієї індустрії, що ще на довгі роки нові покоління будуть відкривати на півночі нові джерела багатств. Тому то він взиває молодих людей кидатись на північ у пошукуванні нових мінеральних піль. Бо з кожним відкриттям повстають нові міста, нові залізничі шляхи та робота для багатьох людей.

ТІЛЬКИ В ЖАРҐОНІ.

В останньому часі „Стронніцтво Народове" зорґанізувало на терені лодзького воєвідства низку прилюдних зібрань, на яких ставили й ухвалювали домагання, щоб жидівські часописи у Польщі виходили тільки у жидівському жарґоні.

СКАРБИ ЧЕРВОНОГО КАТА.

Французька поліція арештувала в одній віллі в Біяріц Мануеля Неля, червоного ката з Сантандеру, який утік до Франції по здобутті Сантандеру національними військами. У віллі червоного ката поліція знайшла безліч обручок, що їх постягав червоний кат з рук розстріляних еспанців. 60,000 французьких франків, 70,000 пезет, багато долярів і лір вартости понад 200,000 франків.

ЛЯМЕНТУЄ ЧЕРЕЗ "ЗАВЗЯТИЙ СПРОТИВ УКРАЇНЦІВ"

КРАКІВ. — „Ілюстровани Курер Цодзенни" (ч. 70) пише про крізу „польскосьці" на „кресах всходніх". Кричить, що „польскі стан посяданя курчи сен". І то через „ґвалтовни спшеціф зе строни українскей". Пише, що так далі не може бути, щоб на терені борщівського повіту, на 30 громад були тільки 4 польські ксьондзи, а 28 українських священиків. Каже, що той повіт є український тому, що українські священики викрали полякам їх діти і при хрещенні повписували їх як греко-католиків. Тому тепер треба, щоб ті метрикальні книги вела сама польська влада. І треба, щоб родичі мали право зміняти віроісповідання своїх дітей до 14-го року їх життя, а не, як було досі, до 7-го. Бо як так буде то полскі вчителі зможуть скорше вплинути на родичів, щоб позмінювали віроісповідання дітей. Буде більше часу на таку пропаґанду. А це, пише ця польська ґазета, зробить для „польскосьці" більше, ніж усякі „фундуше оброни польскосьці". І тим робом найскорше заломиться український спротив.

ЯК ЦЕ ВИГЛЯДАЄ У ПРАКТИЦІ.

ЛЬВІВ. — „Діло" (ч. 52) подає про розділ субвенцій міської ради міста Львова. З загальної суми 13,500 злотих призначено на українські цілі аж 500 зл., для церкви св. Миколая. Решта пішла на допомогу „звйонзкам оброньцуф Львова" і польським костелам.

НЕ ВИЗНАЄ „ДЕМОКРАТИЧНОГО ФРОНТУ".

ЛОНДОН. — Велика Британія не піде на допомогу „демократичному фронтові", якщоб він пішов війною проти Італії чи Німеччини. Не буде боронити Чехословаччини, ні ніякого іншого краю на схід від Рену. Анґлія почувається зобовязаною боронити тільки Францію, і то лише тоді, колиб вона була нападена, а не тоді, колиб Франція спішила боронити Чехословаччину. І не буде боронити Анґлія також Бельґії. Так виглядає тепер її відношення до европейських держав — на словах. І це є згідний вислів політики теперішнього міністерського кабінету.

НАГОДА, ЯКОЇ НЕ БУЛО.

РИМ. — Анґлія й Італія змагають тепер усіми силами до якнайтіснішого зближення. Кажуть, що ніколи ще не було такої доброї нагоди до порозуміння, як тепер. І можливо, що вже другої такої нагоди ніколи не буде.

ДВІ НОВІ „РЕСПУБЛИКИ".

ТОКИО. — Японія творить у Китаю друге Манчуко. Буде це автономна китайська країна в середущім Китаю зо столицею Нанкінґ. А з провінції Гопег доносять, що там створили „комуністичну республику" на території, яка нібито є в руках японців.

ОБВИНУВАЧУЮТЬ ЖИДІВ.

ВАРШАВА. — Польська преса лає жидів за те, що зачали масово витягати ощадності з банків, як Польща вислала Литві ультимат. Пише, що тут виявилося в практиці, якими патріотами є жиди, яка є їхня льояльність до Польщі, бо тут говорили факти, а не гарні заяви. І тому, пише преса, не диво, що патріотична польська молодь зачала знову проти жидів виступати.

ПОМЕР СЕРЕД ОПЛЕСКІВ.

СОФІЯ (Болгарія). — Бувший премієр Олександер Малинов виголосив політичну промову, за яку одержав бурю оплесків. Серед тих оплесків, стоячи на естраді, упав нагло на землю і помер. Мав 71 років.

ЛИТОВЦІ ДЕМОНСТРУЮТЬ.

КОВНО. — Литовська молодь відбула протипольську демонстрацію, причому співала пісні про Вильно. Демонстрацію закінчено присягою „Не дамо виленської землі!" Арештовано 20 демонстрантів, яких зараз випущено на волю.

ПЕРША КОРЕСПОНДЕНЦІЯ.

ВАРШАВА. — „Курер Варшавскі" помістив перший допис від свого кореспондента з Ковна, теперішньої столиці Литви. Допис пише про те, що вся литовська суспільність як і литовська преса є обурені на Польщу за її ультимат.

І ПОЛЯКИ НЕЗАДОВОЛЕНІ.

ВАРШАВА. — Є загальне невдоволення навіть в урядових колах з того, що Франція і Велика Британія змусили Польщу злагіднити ультимат, висланий Литві. Найбільше люті за те, що змусили Польщу відступити від домагання, щоб Литва скреслила з конституції, що Вильно є столицею Литви.

"SVOBODA" (LIBERTY)
FOUNDED 1893
Ukrainian newspaper published daily except Sundays and holidays by the Ukrainian Press and Book Co., Inc. at 81-83 Grand Street, Jersey City, N. J.
Entered as Second Class Mail Matter at the Post Office of Jersey City, N. J. on March 30, 1911 under the Act of March 3, 1879.
Accepted for mailing at special rate of postage provided for in Section 1103 of the Act of October 3, 1917, authorized July 31, 1918.
За оголошення редакція не відповідає.
З Канади належить посилати гроші лише на т. зв. Foreign Money Order.
Тел. „Свободи": BErgen 4-0237. — Тел. У. Н. Союзу: BErgen 4-1016. 4-0807.
За кожну зміну адреси платиться 10 центів.
Адреса: "SVOBODA", P. O. BOX 346, JERSEY CITY, N. J.

БОЛЬШЕВИЦЬКЕ БОЖЕВІЛЛЯ

Світ уже привик до того, що годі розбирати простим розумом те все, що діється в СССР. От судили недавно 21 советських світичів. Таких, що були великими революціонерами і великими большевицькими вченими. Таких, що були народніми комісарами, себто міністрами. Таких, що були авторами славних пятиліток і їх виконавцями. А як 18 з них розстріляли як зрадників і запроданців, то ледви пустили дрібну вістку про цю подію. Виходить, що ніби пропали оті советські великани, як пси на ярмарку. Навіть не знати, коли їх розстріляли.

Та є одна сторона того советського божевілля, на яку треба звернути увагу. Не тому, щоб це було чимсь дійсно новим. А тільки тому, щоб воно було занотоване. Як відомо, згадані вище розстрілені советські „зрадники" займали самі передові місця в політиці, промислі, торговлі, фінансах і т. п. І як пригадуємо собі, то в тих часах, коли вони були у проводі, вичитували ми чи не кожного дня донесення з Москви про величезні осяги Советів, і то в кожній зо згаданих ділянок. Скільки то не писалося впродовж довгих років про ті советські пятилітки! Пригадаймо собі, як то ще було далеко до кінця першої пятилітки, а вже писали Совети про надзвичайні її успіхи, про те, що вона виконала далеко більше, ніж було упляновано, і т. д. Це факти, відомі кожному з нас, хто читає американську пресу і звідомлення тих американських кореспондентів, що опираються на тих відомостях, що їх дістають від советського уряду. Та як же тепер те все погодити з тим, про що говорено на останнім московськім суді, коли обвинувачувано отих 21 советських найвищих урядовців за те, що вони зруйнували советські пятилітки, що довели до руїни советський промисл, що всюди саботували і зраджували та нанесли Советам величезні шкоди? Де правда? Чи брехнею є те все, що Совети роками розпускали по світі, що в них усе в якнайкращому порядку, що пятилітки такі успішніші, що переходять усі найкращі сподівання; чи може брехнею є те, що тепер закинули тим усім, котрі переводили ті пятилітки, а котрих тепер за зле їх ведення розстріляли, додаючи, що вони так зле поступали, бо хотіли таким чином розвалити Совети?

І ще одно. Саме тепер рознесли Совети по світі вістки про „феномальний" зріст советського вивозу. І то за останній рік, себто за той самий рік, у якім комісарем торговлі був А. П. Розенгольц, себто той самий, якого недавно розстріляли за те, що проводив згаданим комісаріятом на шкоду і руїну Советів. Як жеж це розуміти?

Ось це зразки того, що собою уявляють Совети. Брехня брехнею поганяє і на брехні їде. Ось такими брехнями прикривають вони свої злочини. І ними виправдують рацію свого існування.

О. С.

ЇХ ІНТЕРЕС НА ПЕРШІМ МІСЦІ

Хочу тут на однім маркантнім прикладі подати до відома читачів, як жиди дивляться на квестії людяности, справедливости і т. п. Хочу показати, що в них, у даним випадку, міродатним є лише **їх інтерес як цілости**, а не жадні високі гасла, які вони звикли проповідувати.

Газети принесли звістку про смерть Шльоми Шварцбарта, вбивника Симона Петлюри в травні 1926 року в Парижі. Не йде мені тут про особу Петлюри: можна його осуджувати, чи хвалити. Але наше відношення до нього — це виключно наше відношення.

Отже жидівський „Нови Дзеннік", що виходить по польськи, пише про смерть Шварцбарта, що „передчасно його смерть наповнить смутком парижських жидів" і не лише парижських, бо, як показується, і польських жидів. Газета пише розпучливо про його „трагічну долю". На думку газети, Шварцбарт „мав у собі небувалу дозу шляхетности, добрости і сердечности" (?!). Правда, він хопився за зброю, але лише „щоб пімстити невинно пролиту кров тисяч мордованих і гноблених братів в Україні". Показується в дальших виводах газети, що „ту зброю вложила йому жидівська історія. Вона призначила його своїм післанцем"... Він жеж, Шварцбарт, був той, що „заалярмував жидівських діячів у Парижі, щоб занялися долею близького йому чином і духом Давида Франкфутера" (другого душогуба, що замордував у Давосі в Швайцарії одного німця). Бо „він хотів порушити сумління світу" і добитися, щоб цього другого жидівського вбивника виправдали таксамо, як і самого Шварцбарта... Дальше газета подає про конечність заснувати фонд імени Шварцбарта, щоб **віддати йому пошану і честь, на яку він заслужив".**

Чи не прекрасно? А подібно пишуть інші органи жидівської преси. Тої самої преси, яка звеличувала донедавна Троцького, Літвинова й іншу наволоч, що мачала руки в крові міліонів замучених українців, а звеличувала їх тому, що були жидами! Та й тепер бідкається безнастанно та преса про долю „бідного вигнанця" Троцького. А чи той Троцький не є масовим убивником? Та й тепер звеличує та преса советський режим ґвалту і насильства тільки тому, що багато становищ у большевицькій бюрократії займають жиди.

Як бачимо, то нарушення святости людського життя, помітування засадами демократії чи людяности, як це бачимо в СССР, не збуджують ніякого гніву ні обурення в згадані жидівській пресі. Бо в СССР на „командних висотах" ще сидять співвизнавці, хочби і вбивники. Та коли хто хоче засудити вбивника-жида, тоді апелюється до всіх прекрасних засад на світі, щоб його ратувати. Петлюра й українці, які в трагічних роках революції нищили жидівські большевицькі відділи, були „погромниками". Зате Шварцбарти — це герої...

Газета жалує за „передчасною смертю" Шварцбарта. Так, хіба передчасна тому, що може Цварцбарт міг би був ще кого замордувати...

Ось так у практиці виглядає мораль представників „вибраного народу". Як бачимо, то балаканина про гарні гасла — це блеф, за яким криється голий інтерес даної збірноти. А чи ми також потрапимо вибутися ріжних оманних гасел? Чи будемо також послугуватися, в своїй політиці нічим іншим, а тільки національними інтересами великого народу?

ШВАРЦБАРТ УМЕР

В Капштаті вмер убивник Симона Петлюри, Шварцбарт, у часі відчитової подорожі. Як це загально відомо, Шварцбарт, перечекавши деякий час по своїм злочині і переконавшися, що українці не дуже швидкі на пімсту, зробив зо свого злочину гешефт і подорожував по світі з викладами на тему: „Як я вбив Симона Петлюру". З цими викладами він обїхав Америку, а також усі країни Европи, де міг викладати по російськи або по жидівськи, за винятком Польщі, яка, не зважаючи на значні міжнародні впливи, відмовила йому рішучо права вїзду. Шварцбарт відбув відчитову подорож до Советів, чим лише довів, що його твердження на суді, ніби він є ворогом большевизму, були лише маневром, щоб замести сліди. В Советах мав він найбільший, як не моральний, то матеріяльний успіх, бо незалежно від скількости слухачів держава платила йому готівкою, а крім того подорож і добове, але всеж в Україну він заїхати не ризикував і обмежився викладами в Росії та на Сибірі. При цій нагоді варто згадати, що версію Шварцбарта відносно причин його вчинку, яку вільно чи невільно приняв французький суд, упродовж останніх років знищено революціями самих большевиків. Ема Гольдман, відома анархістка, приятелька Леніна, яка кілька років тому зірвала з большевиками, згадує в своїх спогадах про близькі стосунки Шварцбарта з большевиками, а відомий Бесядовський, секретар большевицької амбасади в Парижі, що втік від катівської кулі крізь вікно, посвідчив, що якийсь час перед злочином він особисто бачив у Москві в Чека інструкцію, заадресовану до Парижу в справі атентату. Але поза тими свідоцтвами, що лишаються на сумлінні большевицьких перекінчиків, всі, що були на суді, можуть посвідчити, що Шварцбарт пишався там не лише смертю Симона Петлюри, а й своїми катівськими наїздами на Україну в часі перебування його в червоній армії. Він брав особисто участь у першім і другім наступі на Україну, коли большевики лили річками українську кров і вирізали цілі українські села за знайдений жовто-блакитний прапор. Проте стався він „героєм" жидівського народу і в десяту річницю виконання свого злочину діставав, як писала жидівська преса, привітання з усіх кінців світу. Цікаво зауважити, що цей „герой", хіба знущаючися з українців, жив у Парижі під прибраним імям „Симона".

М. Т. (Офінор).

Л. Нигрицький.

ТВОРЧА КРИТИКА

Бути критиком, значить: почувати глибше, як інші, бачити більше, як інші, переживати сильніше, як інші. Коли в душі критика прочитана повість, вірш, чи побачена песа на сцені відібється гомоном болю або радости, то тоді ця критика є творча. А в кого нерозвинена душа, хто не загорить вогнем правдивої ненависти чи правдивої любови, цей не буде критиком, тільки репортером.

Є поезія, драма й критика. Критик є таксамо творчий, як поет чи драматург. Але критик повстав щойно тоді, коли письменник написав твір, і цього ніякий критик не може забути письменникові. Письменник ненавидить критика, критик ненавидить письменника. Але один без одного не можуть жити й без одного чи другого не може бути розвою. За словами Брінетієра, „критика стала душею французького письменства: нема в нас і не було революції в письменстві чи естетичному підході, якої початком і провідником не булаб відповідна еволюція в літературній критиці".

Кожний мистецький твір кожного письменника є призначений для посвячених йому духово читачів. Коли повість, поема, чи песа якогось автора появиться на книгарському ринку, перестає бути власністю автора, а стає власністю меншого або більшого кола читачів. Автор своє скінчив; до голосу зголошується критик.

Діється те саме, що в природі: щоб могти видати овоч, розцвілі чаші квітів своїм запахом кличуть комах, ці насичуються їхніми соками й залишають їх поневолі, за вищим наказом. Творчий критик, наче ця комаха, запилює квіт і твір родить овочі. Сам твір це прекрасна квітка; але щоб дерево видало овоч, треба творчого критика. Критик своєю творчістю поширює твір письменника. Він доповнює його своїм знанням, своєю свідомістю тих царин, яких письменник або торкнувся, або інтуїтивно прочув. Творчість критика виповняє цю прогалину, яка завжди існує між письменником і загалом; творчість критика це неначе місток між читачами й творцем. Таким чином правдивим критиком-творцем є той, хто на основі творчого письменника чи творів цілої низки письменників напише творчий твір.

Кожний письменник уже за своєю психольогічною структурою ненавидить і боїться критика. У творчому процесі, чи то пак творчій нестямі, хочби вона була навіть і під контролею самокритичного ока, письменник не завважує недокладностей у свому творі, не завважує впливів чужих літератур, ні анальогій, ні порівняння з іншими. Письменникові вистарчає осуд його чуттєвого стану. Але на це все реагує критик, хочби навіть між письменником і критиком існувало духове посвоєння.

Зновуж кожний критик уже за своєю психольогічною структурою ненавидить письменника. Першзавсе всі тайни творчости повстання твору є для нього зачинені. Критик говорить про твір написаний, творчість критика повстає щойно на готовому творі. А найкращі поеми, найбільші драми, найсильніші почування кожний письменник бере з собою в могилу. Критик ніколи не переживає цього будуючотворчого процесу, який переживає кожний письменник; він ніколи не бере й ніколи не може брати безпосередньої участи у тих душевних заломаннях, у цих зударах, плянах, змінах, передуманнях, які товаришать народинам письменницького твору. Критика це надбудова, це реґуляція будинків, якими є твори поодиноких письменників, і критик-творець може щойно пережити готовий письменницький твір і на готовому письменницькому творі може щойно повстати творчість критика.

Творча критика це синтеза поезії, драми й життя. Взаємні впливи кристалізуються в умі критика, перетопляються в горнилі його світогляду й, будучи містком між читачем і письменником, формують уми й душі читачів. В тому саме величезний додатний, а рівночасно величезний відємний вплив критики. Ні один твір ні одного письменника не може так заломати душі людини, як критика. Тоді, коли письменник має до діла з собою і життям; тоді, коли твір письменника це його особиста зустріч з минулим, сучасним чи майбутнім життям, критика це формування душі того читача, який приймає цей твір. Таким чином критик може або перекинути й скріпити місток між читачем і творцем і може зірвати звязок між письменником і читачем. — („Новий Час").

М. Р.

ТАКИ НАЙЛІПШИЙ

(Оповідання)

(4)

— То Ярема тепер не ходить на роботу? — спитала дівчина стривожена. — Може й пе?

— Це ні. Не пе. На роботу не ходить тепер, та то не з лінивства. Тепер тартак стоїть. Котел тріс, чи щось таке. Вже вісім днів у тартаку нема роботи. Ярема якийсь такий став... перемінився. Не знаю, що йому сталося. Мало коли бачу його. Міркую собі, що він може був при тім, коли молодий Уграш пострілив якогось панка. Господь Бог знає, як це сталося.

Дівчина з жахом глянула на маму й спитала:

— Молодий Уграш застрілив кого? Якого пана?

Стара розповіла, що дроворуби, ідучи з роботи, знайшли в лісі якогось панка постріленого. Підозрівають, що зробив це син побережника, Максим Уграш. Його вже арештували. Коби Ганка прийшла. Ти знаєш її. Ганку старого Рупика. Вона тепер служить у лісничого. Вона мабуть знає про це більше, як я знаю і як знають жандарми.

— Чи тоді, коли це сталося, Ярема був у хаті або на роботі в тартаку?

— Вдома не був. В тартаку тоді вже не робили.

Дорка побліділа. Її уста рухалися, та вона вже не промовила ні слова. Що донька побліділа, мама не бачила, бо в сінях було темно. Стара відчинила двері до просторої кімнати, котра одночасно була кухнею. Увійшла і доньку потягнула за собою. На лавці коло печі лежав старий Туранюк і хропів. У воздусі чути було сивуху. Дорка поклала свій клунок на столі. Мати зараз стала розмотувати мотузки, якими клунок був звязаний. При цій роботі не помітила, що Дорка висунулася до сіней.

В сінях Дорка напомацки зайшла до драбини, котрою лізлося на стрих. Вилізла. Стрих знала так добре, що й у темноті зайшла, куди хотіла. Сунучи рукою по низькій, глиною ліпленій стіні, на котрій спочивав дах, підійшла до кількох деревляних бальків у стіні. В один з них застукала. Посунулася трохи далі, і знов стукала. Обізвався тон порожньої посудини. Підважила кінчик пальцем і впріла. Дошка відстала, хоч вона потягнула цілком легко. Значить, дошка вже не була прибита цвяхами на тревало. Хтось відірвав. Дорка всунула руку за дошку. Рушниця, котру Ярема в очах Дорки вклав був сюди закутану в полотно, тепер лежала гола. Дорка сягнула рукою далі і знайшла цілу купу патронів, яких там раньше цілком не було.

Під Доркою зігнулися коліна. Накрила лице руками, захиталася і впала.

— Отже Ярема не додержав приречення, — думала. — Зломив слово і полює далі. І сталося те, чого я так дуже боялася. Зійшовся з управненим мисливим... Чого син побережника стріляв би до такого, що в лісі, пильнованім його батьком, має право полювати. То мабуть Ярема застрілив, або пострілив того панка і за нього арештували Максима!

— Дорка! Де ти? — спитала мати, вийшовши до сіней.

Дорка встала і зійшла назад по драбині. Пішла до кімнати.

В тій хвилі відчинилися з надвору двері до сіней. Увійшов Ярема і аж відскочив назад, коли мачуха сказала йому:

— Дорка приїхала. Вона там у хаті. Куди ти гуляєш, що аж тепер приходиш?

За Яремою в хату всувалася ще одна особа.

— І ти, Ганкош тут? — крикнула Туранюкова. — Ви знов знайшлися, ледача пара?

— Не робіть такого гамору, мамо, — сказав Ярема. — Не в добру для мене пору приїхала сюди Дорка, бо з Максима не буде мати потіхи!

— Що з Максимом зроблять у суді? — спитала мачуха.

— Той панок не цілком вбитий і мабуть вилижеться, — вмішалася Ганка. — На добавок Максим Ураш, то не цілком панський хлоп, з яким пани в суді не церемонились би. То син панського побережника!

— Таки так, — додав Ярема. — На Максима суд не дуже буде наставати, бо пани і панські прихвостні все в більших ласках. Це й Дорка буде знати.

Ледви це сказав, Дорка вже стояла перед ним.

— Що ти хотів тим сказати? — крикнула. — Чи в тих кількох роках, що мене не було тут, ти став брехуном і наклепником?

— Ну, ну! — крикнула до неї Ганка. — Тільки не зїдж його і мене до того.

В тій хвилі Дорка звернулася до глузуючої:

— Що ти тут робиш? Яке тобі діло до мене?

— Спитай Ярему, то він тобі скаже, що мене до цеї хати привело, — відповіла Ганка глумливо.

Туранюкова була вдоволена з того, що Ярема водиться з Ганкою, бо не хотіла, щоби її донька дістала такого мужа, як Ярема, сина старого мочиморди. Вона промовила до доньки:

— Лиши їх, Дорко. Вона бігає за Яремою, Ярема за нею. Ти задобра для такого!

Ярема не сказав нічого, лиш стояв добру хвилю, витріщивши очі на Дорку, що стояла в світлі вогню, який з припічка в кімнаті крізь відчинені двері падав на неї. Він обмірковував, якими би то словами болючо вколоти її. Нарешті сказав:

— Твій милий в криміналі!

Ледви це сказав, Дорка вхопила його за оба рамена і затрясла ним. Була така висока, як він, і сила в неї була. Її очі заіскрилися гнівом. Вона сказала:

— Ти дуже добре знаєш, що брешеш. Ти знаєш, що він ніколи не був мій милий. Ти знаєш, що від трьох літ ні я його не бачила, ні він мене. А хто раньше був мій милий, ти також дуже добре знаєш.

Вона ще раз затрясла ним і додала:

— Скажи, що брешеш! Скажи, або я...

Нахилилася до його вуха і шепнула:

— Я була на стриху.

Ярема раптом сіпнув собою, вихопився з її рук і сказав:

— Відчепися від мене! Що мене все те обходить?!

— Таак? Що тебе все те обходить? Побачимо!

— Тобі не соромно, Дорко? — спитала Ганка, всунувшися між Ярему і Дорку. — Хіба не бачиш, що він не хоче про тебе знати?

Дорка хвилю гляділа на Ганку поглядом, неначе погаслим. Очунявши, промовила:

— Так. І ти тут. Я питаю тебе, відки той наклеп? Не потребуєш відповідати мені. Я вже сама знаю.

Звертаючися до Яреми, сказала:

— Я вже знаю! Знаю все, як воно йшло і до чого прийшло. Вперед обдурила тебе, брешучи, знеславлюючи мене. Потому знов справила тебе на стежки лісового злодія. Нарешті прийшло до того, що...

(Дальше буде).

ЛИСТУВАННЯ РЕДАКЦІЇ

До тих, що надсилають списи жертводавців: Заки зачнете списувати жертви, загляньте до „Свободи", до рубрики „Як ми помагаємо Рідному Краєві", і добре придивіться, як це треба робити. Завжди поміщуємо на один і той самий лад. Придержуйтеся того порядку, а тим заощадите багато праці редакції й друкарям. І менше буде помилок. Не доводіть до того, щоб витрачувати працю намарно.

В театрі.

Песа жахливо безнадійна. Один гість виходить. У дверях затримує його білетер.

— Прошу взяти „ретурку", бо інакше не зможу вас знову впустити.

— Не думаю вертатися.

— То прошу ретурку дати комунебудь.

— Не маю особистих ворогів.

НА БІЖУЧІ ТЕМИ

ХТО ЇХ ПОВІВ?

У ґазетах появилися радіофотографії, зняті у Вильні й переслані з Варшави радіом до Америки. На них зображена демонстрація патріотичних поляків на головній площі Вильна. Над юрбою видніється величезний прапор з написом: ВОДЗУ-МАРШАЛКУ: ПРОВАДЗЬ НАС НА КОВНО!

Звісно, що під польським „дуче" чи „фірером" розуміється Смігли-Ридз. Та не звісно, чи тут юрба справді закликала „водза" вести її на Ковно, чи це „вудз" підвів юрбу зробити демонстрацію й нести прапори з таким написом до „водза".

І чомуб ні? Зреклися права рішати про війну на користь „водза", то чомуб на його приказ не вдавати, що вони того хочуть, чого властиво хоче „вудз"?

ЗНОВ „РУСИНИ" ВИНЯТКОМ.

У Ню Йорку недавно вийшла друком книжка під заголовком HUNGARY AND HER SUCCESSORS, себто „Угорщина і її наслідники".

Під наслідками Угорщини розуміється ті держави, що підчас мировиx переговорів по останній світовій війні дістали території, що належали до мадярського королівства, отже: Австрія, Чехословаччина, Італія, Польща, Румунія і Югославія.

Мадяри хочуть звернення назад цих забраних країв Угорщині. Одначе автор книжки, С. А. Макартні, цього не хоче, хіба що самі відірвані від Угорщини народи цього зажадають. Він робить виняток лишень щодо закарпатських українців („RUTHENIANS"), за котрих він каже, що їм жилосяб краще під Будапештом.

І чи є в тому щось дивне? Коли „русини" не протестували в 1918-тім році, як їх брали чехи, то пощо їх питатися тепер, як мали би їх брати мадяри?

ДЖЕРЕЛА ЗНАННЯ.

Звідки Макартні знає, що „русинам" краще жилось би під мадярами, ніж під чехами?

Від „русинів"? Ні. Їх навіть питатися небезпечно: ануж скажуть, що їм і на дощі мокро, і під ринвою не сухо.

Від чехів? І це певно ні, бо чехи певно сказали би, що під ними краще, ніж під мадярами.

Хто може сказати, що „русинам" краще під мадярами, ніж бути самостійними або під чехами?

ЩЕ ОДНА ШВАЙЦАРІЯ?

Каже Макартні, що питання цих територій бувшої мадярської корони було би вирішене найкраще, як би мадярщина перемінилася на другу Швайцарію.

Це значить, що всі території мадярської низовини мали би назад бути злучені в одну державу, але в ній кожна національність (мадярська, словацька, румунська, українська, німецька) мала би мати рівні права з кожною іншою.

А ці швайцарсьдкі порядки мали би завести мадяри, які цілими віками терпіли від утисків німців, а здобувши собі вободу, утискали не-мадярські народи так, як їх колись утискали німці. Зрештою, чи показують мадяри в теперішній Мадярщині велике замилування до свободи й пошанування прав людини?

ЩО ТАМ ЗА КУЛІСАМИ?

Здається, що й Макартні це все знає, і тому його відокремлення закарпатських українців, ставлення їх в інакше становище, ніж інші народи бувшої мадярської корони, може крити за собою якусь нову інтригу.

Чи не має це якогось звязку з плянами Німеччини проти Чехословаччини? Чи не має Мадярщина порозуміння з Німеччиною, що на випадок війни між Німеччиною й Чехословаччиною Мадярщина має зайняти закарпатську Україну?

ЕВРОПЕЙСЬКІ ДЖУНҐЛІ.

„Ню Йорк Таймс" у своїй статті з приводу польсько-литовського конфлікту, каже, що не можна сподіватися справжнього порозуміння між Литвою й Польщею між іншим і через те, що, як видно, Польща робить інтриґи з Німеччиною.

„Таймс" догадується, що Польща порозумілася з Німеччиною на тій основі, що як Польща захопить Литву, Німеччина дістане Данціґ, а може й Мемель.

Звідки такі претенсії, щоб Польща й Німеччина таких інтриґ не робили? Як в Европі вже настала мораль джунґлів, то що тут дивного, що кожний рве, де лише може? Зрештою, чи не поступила Литва інакше, забираючи від Німеччини Мемель?

„ОБОРОНЦІ ПОКРИВДЖЕНИХ".

Як2 Польща післала у Виленщину армію, 5 разів більшу від усеї литовської армії, в деяких кругах стали допитуватися: Невже советська Росія не виступить в обороні малої Литви? Чейже вони мають між собою якесь порозуміння й мабуть Росія обіцяла обороняти Литву...

Та з самої мапи Европи видно, що советська Росія не думала помагати слабій Литві проти Польщі. Советська Росія сама до Литви не припирає, бо захоплена Польщею Виленщина входить між Литву й советську Росію. Коли польська армія пішла у Виленщину, то з цього відразу було видно, що Польща має запевнення від советської Росії, що Росія не буде Литви боронити, бо якби такого запевнення Польща не мала, вона не була би певна, чи на неї не вдарить з одного боку Литва, а ззаду Росія, беручи її в цей спосіб у два вогні.

Видно, що Польща інтриґувала не лише з Німеччиною, але й з Росією.

ЩЕ ОДНО ВИЯСНЕННЯ.

Коли ще австрійські й литовські події не закрили враження з чергового московського процесу, коли ще люди ломали собі голови над поясненням цих божевільних подій мірилами здорового розуму, в одній італійській ґазеті — як доносив нюйорський щоденник „Ворлд-Телеґрем" — появився в редакційній статті здогад, що Сталін останніми часами став фашистом і тому він розстрілює всіх старих большевиків.

Стаття викликала сензаційне зацікавлення, бо в Італії не може знайти місця в ґазеті ніщо, що не має потвердження уряду. Крім того згаданий здогад подано так, що багато людей приписували його навіть самому диктаторові Мусолініеві.

Це само могло би заставити читачів до обережности: Мусоліні, як практичний політик, не робить нічого без політичної цілі. Яка ціль у цьому здогаді? Чейже слави з того йому для фашизму не ждати, що до фашистів пристав іще й Сталін. Хіба в цей спосіб він зазначив, що він не зовсім поділяє Гітлерової гістерії щодо большевизму?

На всякий спосіб це був знаменний висказ у краю фашизму; висказ, який каже нам не дивуватися ніякій можливості в світі: навіть як Мусоліні подасть руку Сталінові, ба навіть як це зробить самий Гітлер.

З УКРАЇНСЬКОГО ЖИТТЯ В АМЕРИЦІ

ЧЕСТЕР, ПА.

Святкування річниці Крутів.

Заходами відділу ОДВУ та УЧХ відсвяткувано в нашому місті Свято Крутів в неділю, 6-го лютого 1938 р., в салі Українського Народнього Дому.

Рано того дня місцевий парох о. О. Мицик відслужив по богослуженні панахиду за всіх борців України. На панахиді взяли орґанізовану участь члени ОДВУ, члениці УЧХ в своїх одностроях та члениці 2-го від. Союзу Українок в жалібних лентах, що зробило дуже святочне враження. Підчас панахиди о. Мицик виголосив відповідну до хвилі проповідь.

В першу частину свята входили: Вступне слово голови комітету свята, п. П. Бронецького; стрілецькі пісні мішаного хору ім. Лисенка: „Вкраїно, мати", „Засумуй, трембіто", „Ой, зацвила"; деклямація „Напис на стрілецьких гробах" у виконанні І. Матківського; серенада Шуберта, яку виконали молоді Юлія, Василь і Іван Ґрицькі з Ковтсвіл, Па. Святочну промову виголосив проф. Г. Герман з Вілкс Бері, Па.

В другу частину входили: стрілецькі пісні жіночого хору: „Заквітчали дівчатонька", „Нема в світі", „Хлопці, алярм"; деклямація „Поклін могилам", виголошена п. Степанією Миштурак; мадярська концертова пісня І. Анфольда у виконанні молодої піяністки Юлії Ґрицької. Промову по анґлійськи виголосила молода націоналістка Ева Сорока.

В третю частину свята ввійшли знову: стрілецькі пісні мішаного хору: „Ой, та зажурились", „Ой, впав стрілець", „Слава, отамане"; деклямація „Героям Крутів", виголошена п. Н. Яциком; трубкове сольо („Пальми" Файрого) у виконанні В. Ґрицького; скрипковий концерт, який виконав І. Ґрицький. Кінцеве слово виголосив о. О. Мицик.

Концерт відбувся дуже гарно. Як Хор ім. Лисенка, під управою п. Г. Королева, так деклятори вивязалися гарно. Треба піднести великі таланти молодих пп. Ґрицьких з Ковтсвіл, Па.

Проф. Г. Герман у своїй промові вияснив, у чім полягала шкідлива робота українських соціялістів підчас творення української державности та виказав їх дальші, хоч уже не страшні затії, якими вони ще й тепер спинюють розвиток державницької думки та чину. Потім промовець змалював траґедію та значіння крутянського бою.

Панна Ева Сорока своєю анґлійською промовою про Крути широко запізнала молоде наше покоління з тою великою датою в українській новій історії. І завізвала молоде покоління плекати цю світлу Крутянську Традицію.

О. О. Мицик представив два роди любови: один, що його висказуємо словами, другий, що його засвідчуємо ділами. І на доказ цеї останньої о. Мицик навів спомини з тої хвилини, як молоді студенти, відїжджаючи під Крути в січні 1918 року, прощалися зо своїми рідними. І сцена пані Лукасевичевої, яка „гірко плакала, одначе не здержала свого синка, Левка", лишається нам вічно в наших серцях.

Публика також дописала, бо прийшло багато гостей, місцевих і позамісцевих. З добровільних датків зібрано $20, з панахиди $4.13, а підчас свята зібрано $20.50. Зложили по $1: о. О. Мицик, Н. Яцик, К. Бронецька, С. Чабан, Н. Рубаш, М. Єдинак (мол.), М. Тершавський; по 50 ц.: Н. Бронецький, І. Михальцевич, А. Бартиш, Долинський; решта дрібними. По відчисленні розходів переслано через центральну управу ОДВУ $16 на визвольну боротьбу.

Учасник свята.

ШІКАҐО, ІЛЛ.

Свято Крутів.

Заходами Українських Молодих Націоналістів 13 лютого ц. р. відбувся концерт у честь 20-літної річниці геройської смерти 300 українських молоденьких борців у бою під Крутами.

Свято розпочалося вступним словом, котре виголосив Іван Когут. Бесідник коротко пояснив, чому ми святкуємо свято Крутів. Хорові точки виконував хор У. М. Н. під управою п. О. Урченка. Хор вивязався дуже добре. Глибоко повчальні і зворушливі деклямації про Крути виголосили Федір Ґресько і Василь Семків.

Святочний реферат виголосив Осип Кукла. Бесідник на початку представив присутнім ту незмірну любов 300 юнаків, які йшли на певну смерть з любови до свого народу. Лишаючи школу, родину, вони йшли боронити Батьківщину перед двацятькротно більшим ворогом. Далі бесідник живими красками змалював образ самої боротьби з ордами червоних московських наїзників.

Другий реферат, також надзвичайно цікавий, виголосив д-р Роман Смук. Після цього він попросив присутніх про збірку на визвольну боротьбу. Зложили: д-р Р. Смук $5; по $2: Ѳ. Хомич, п. Рура; по $1: М. Риза, М. Подола, І. Когут, В. Великий, Куць, Ґавлічинський, Мельник, Куропась, Семочко, Дідик, Леськів, Мигаль, Паньків, Ґой, Забіяк, Ройк, Яремцьо, Кордик, Зелінка, Сенів, Коминяк, Андрушечко, Кобиляк, Боднарчук, Панькевич, Пінило, Татарин, Сеньків, Степанюк, Гірняк, Коцовський, Марущак, Ярмій, А. Коропась, Ґижовський, Гуменяк, Боднарчук, Брудний, Гуцул, Костинюк, Лука; Медзяк 50 ц.; дрібними $4.95. Разом $55.45, котрі призначено на визвольну боротьбу.

Під кінець іще раз виступив хор М.У.Н. і заспівав „Ще не вмерла Україна". З великим моральним скріпленням вертались громадяни додому, бо це свято влаштовувала в першій мірі українська, роджена тут молодь. Та, на жаль, треба замітити, що не було на тому святі багато громадян. Були лише найсвідоміші. Та треба сподіватися, що другим разом не забракне ні одного свідомого українського громадянина. Бо тільки зеднані одною великою ідеєю і навіяні таким патріотизмом, яким горіли 300 героїв під Крутами, ми зможемо вибороти нашому народові волю.

Василь Семків.

НЮ ЙОРК, Н. Й.

З попису молоді.

Заходом „Союзу українських інжинірів і техніків" відбувся 5. березня в помешканні Української Фільмової Студії літературно-вокальний вечір. Виступала головно молодь. Вечір відкрила пані Безручкова і зазначила, що це скромний попис наших молодих сил. Були співи, деклямації й гри на піяні. Виступали учні проф. Нестора Нововірського, що вчаться української мови в Інтернешенел Інститют, як теж учні, що вчаться співу і гри на піяні в артистки пані Марії Гребенецької. Зпоміж них визначились: Оксана Безручко, Павлина Дика, Олена Никифорчин, Ганна Малетич, Ганна Бойчук. Потім гостили чаєм при товариській гутірці й співі.

ХТО ВИНАЙШОВ РОТАЦІЙНУ МАШИНУ?

Технічні винаходи це переважно вислід зединеної праці кількох учених винахідників. І так, нпр., ґрамофон Едісона мав свого попередника у фоноґрафі Шарля Ґроса, кінематоґраф Люміера міг здійснитися тільки на підставі винаходів Марей'а, чи Деменія. Подібне було і з ротаційною машиною, якою друкують сьогоднішні часописи. Застосував її практично уперше Марінані. видавець паризького „Пті Журналь", але вже передтим, у 1845-му році, паризький друкар Й. С. Вармс опатентував першу ротаційну машину. Тоді вона не могла мати практичної вартости, бо скарбові приписи вимагали, щоб кожний аркуш був окремо остемпльований.

ЗЕМНІ СКАРБИ ДАВНЬОЇ НІМЕЦЬКОЇ КОЛЬОНІЇ НОВОЇ ҐВІНЕЇ.

Німці вперто домагаються звороту своїх давніх кольоній. Англійці не менше вперто їм відмовляють. Обі сторони мають свої поважні причини. Анґлійці кажуть, що вбогій Німеччині не під силу розбудовувати кольонії, які вимагають великих грошевих вкладів. Але німці далі досліджують „свої" кольонії. Німецькі ґеольоґи знайшли недавно у німецькій Новій Ґвінеї багаті поклади міди, цини, олова, мангану, плятини, заліза, вугля та нафти. А всеж таки анґлійці добувають там тільки золото, бо все інше мають деінде у приступніших околицях. І так, у 1926. р. добули вони 44,000 унцій (унція — 36 г.) вартости 25,000 злотих, а в 1933 р. уже 248,000 унцій; 1936 рік ще подвоїв це число. Справді жаль віддати Німеччині таку бідну кольонію.

Розкоші подружжя.

— Як же так? Ти оженився і сам пришиваєш собі ґудзики?

— О, дуже перепрошую, не собі, тільки жінці. Цеж її піджама.

„САЙСЕРО" ПРОТИ „КІКЕРА"

Як треба вимовляти латинські слова?

Недавно в англійському культурному світі зчинився був спір над тим, як треба вимовляти Ціцеронову мову. Ця справа відбилася відгомоном і в лондонських часописах. Прицьому цікаво згадати, що дебата не обмежилася до питання, чи треба вимовляти так чи сяк латинські слова, лише поширилася як дебата про значіння клясичного виховання та культури взагалі в житті сьогоднішнього англійця. Як вислід усього спору можна вкінці було набрати враження, що „Сайсеро" (Ціцеро) переміг „Кікера", або іншими словами, що й тепер перемогла стара, себто англійська вимова, нову, себто европейську, континентальну вимову. Та не треба думати, що так уже осягнули одноцілість у вимові латинських слів, бо і далі будуть перекручення

У XVI. столітті прийшло було в Англії до подібного хаосу в вимові латинських слів. Щоби спорам зробити кінець, королева Єлисавета, за намовою свого приватного радника, рішила коротко, що латинські слова треба вимовляти по-англійськи. Спосіб, у який англійська королева рішила це питання, не дуже сподобався загорілим професорам, а всеж цілі покоління спокійно читали собі Цезара чи Вірґіля так, як читали багато слів в англійській мові, що були латинського походження. А тих слів, як твердять деякі знавці, є майже 80 проц. у всьому англійському словарі. Учені з Італії, Франції та Німеччини бачили у такій вимові своїх англійських товаришів („вені, віді, віці" вимовляли в такому випадку „віні, віді вайсі") варварське опоганювання, а в Оксфорді й інших англійських культурних осередках були все такі, які бунтувалися проти такої вимови і заявлялися за вимову, якою послугувався ввесь культурний світ. Тимчасом щойно у XIX. столітті мали ті піонірі стільки прихильників, що їх домагання дійшло до шкіл і університетів. З часом їх число так зросло, що шкільна влада тому трицять літ ухвалила постанову згідно з їхніми вимогами.

Цікаво згадати, що ця однодушність не довго тревала, зрештою ніколи не вимовляли слів зовсім так, як в інших европейських краях. А саме, коли вищі школи й університети ввели нову вимову, то у вселюдних школах і приватних приготовних курсах осталося все по старому, так, що ученик, який вчився латинської мови, мусів бодай раз, коли не більше разів, змінювати вимову. Вестмінстерська ґімназія задержала два способи вимови: в науці „континентальну", а в буденному життї та в церкві англійську вимову. Перший англійський виховний інститут, Ітон, признав увесь експеримент за невдалий і вернувся до старої вимови. Латинська мова і так доволі тяжка, сказав ректор того інституту, тому думаю, що гріхом є вчинити її для учеників ще труднішою.

Традиціоналісти твердять, що зменшення клясичної освіти в нинішній Англії треба приписати не ріжним сучасним тенденціям, лише „обезображеній вимові, яка понижує „другу рідну мову кожного освіченого англійця, перемінює її у зовсім звичайну чужу мову". Не незнання, лише сумнів щодо правильної вимови перешкаджає освіченому англійцеві прикрашувати свою промову (в парляменті), як це було колись, клясичними цетатами. Сьогодні все ще англійці не можуть уявити собі добре вихованої людини, щоб не знала клясичної літератури та без знання латинської поезії. Чи його розумів би справжній римлянин — це для нього байдуже, бо його Рим лежить над Темзою.

*

Та що торкається Ціцерона, то треба згадати, що ні „континентальна" ні англійська вимова не є правильна, бо старинні римляни не вимовляли ні „Ціцеро" ні „Сайсеро", лише „Кікеро", як і Цезар не вимовляв „Цезар" лише „Кесар".

Тут згадаємо, що у Відні ще перед війною в одній з ґімназій вчив один професор, що треба вимовляти латинські слова всюди „к" замісць „ц", отже „Кікеро" і т. д. Тоді шкільна влада загрозила професорові, що або буде вчити по старому, себто „Ціцеро", а ні, то виступить проти нього з дисциплінаркою. Професор не згодився і сам покинув ґімназію. Тоді віденські часописи написали про того професора, що він подякував за посаду, взяв „Кіліндер" (ціліндер) на голову і забрався...

ДВІ ПЕРШІ ПАНІ КРАЮ.

Підчас недавніх відвидин Голівуду пані Рузвелтова, „перша пані краю", відвідала Шерлі Темпел, відому фільмову акторку. На образку пані Рузвелтова й Шерлі Темпел у „трейлері", себто мешкальнім возі, який дочіпляється ззаду до авта. „Трейлер" малої акторки це комбінація одівальні й шкільної кляси. На запит гості акторочка заявила, що вона найбільше любить ґеографію.

ЯК ПРИЙШЛО ДО НАСУШНОГО ХЛІБА

Сире зерно як пожива. — Розтирання зерна. — Ступа. — Млини. — Сире тісто. — Печення хліба в землі. — Квасне тісто, дріжджі.

У культурнім розвитку людства не останню ролю відіграло **зерно,** яке служило від найдавніших часів і майже всюди до прилагоджування найпоживнішої і найздоровішої поживи, яку називаємо „хлібом".

Як багато інших творів людської матеріяльної культури, так і хліб має свою, вже тисячі літ треваючу історію.

Первісно їли люди сире зерно, так, як давала їх людям сама природа. Бачимо це зрештою і сьогодні у т. зв. „збирачів", себто племен, що стоять на дуже низькім ступні культури. Та тому, що довше переховуване зерно висихало і дуже твердло і годі було його їсти, то первісні люди вже старалися знайти якийсь спосіб: **товкли** або **розтирали** зерно, щоб лекше можна було його їсти. Ріжно старалися теж улекшити собі таку працю. І сьогодні ще деякі індіянські племена або африканські ніґри вдоволяються прицьому вистаючим берегом **скелі,** на якому розбивають або розтирають другим каменем насипане зерно. Мешканці Нубії або Етіопії, які стоять уже на вищому ступні культури, вживають до того вигладженої камяної плити та другого також плоского або круглого каменя. Індіяни знад Амазонки, а також індійці з північної Індії роздавлюють зерно у свого роду деревляній колисці.

Зчасом те дуже примітивне приладдя для „мелення" збіжжя люди уліпшили. Зявляються **жорна,** що вкінці принялись у всьому світі. Це два круглі камені, що лежать один на однім, а горішній має діру, якою всипають збіже, призначене на мливо, а обертається при помочі дручка, прикріпленого до каменя. Деякі народи прикріплювали дрючок не на обводі каменя, лише **збоку.** Обслугу такого млинка чи пак жорен вважали в старину тяжкою і понижуючою працею, бо той, що молов, мусів увесь час крутитися довкола. Тому до тієї праці вживали звичайно **невільників** або домашніх **вючних збірят.** Такі млини заховалися в незміненій формі аж до наших часів і подибати їх можна в селянських господарствах ріжних країв Европи й Азії. Зрештою сама основа **мелення** вдержалася і в усіх інших родах уліпшеного млина, порушуваного зчасом **вітром, водою** або **парою, електрикою.**

Муку, яку здобули з усякого зерна, **їли** зпочатку **суху,** а щойно коли певно **припадково вода замочила муку,** люди переконалися, що цей новий рід страви теж поживний. І на такім тісті виховалися здорово цілі покоління людства, а ще й нині первісні племена їдять таку розроблену водою муку, себто сире тісто.

Та сире мучне тісто годі було довше переховувати і годі було лише ним усе жити, головно підчас дальших мандрівок, тому стали зчасом **пекти таке** тісто в **попелі,** або на **розпечених каменях,** подібно, як це здавен-давна робили з мясом упольованої звірини. Так то повстав **правдивий** вже **хліб,** хоч іще в дуже примітивній формі.

Цей первісний спосіб уліпшували ступнево. Коли придивляємося, як ріжні первісні племена ще тепер почуть хліб, можемо уявити собі, як цей розвиток ішов. Вироблений кусник тіста обліплювали довкола розпеченого передтим каменя, обвивали листям і пекли на інших гарячих каменях. Роблять так і сьогодні бідні каліфорнійські індіяни. В Полінезії роблять туземці в землі відповідні ями, викладають їх стіни каменями, розпалюють вогонь, а як ця яма розігріється, вимітають попіл і вкладають туди обвинені листям кавалки тіста. На це накладають нову верству розпечених каменів і цілу яму **засипають** щільно **землею.** Подібно печуть хліб індіяни Середущої і Північної Америки.

Африканські ніґри розпалюють у порожних земних кіпцях, потім на їх поверхні укладають призначені для печення паляниці. Часто таку піч роблять із копця **термітів,** а в деяких околицях туземці вбивають **шпички,** на які застромлюють сирі паляниці, щоб при печенні не спадали. В Африці подибуємо теж печі, побудовані з більших каменів, що з вигляду похожі на столи, яких горішні плити служать до випікання хліба.

У південно-західній Азії вживають малих, дном догори вивернених глиняних горшків, які служать там як переносна мала піч у тих убогих, на дерево околицях.

Квасити тісто знають лише культурні народи і вживають **дріжджів.** Не знають тих способів племена, що живуть первісним життям. Також і муки зо збіжжя не знають племена, що стоять на найнижчому ступні культури. Індіяни вживають муки з жолудей, з насіння ріжних трав, із шишок чатинних дерев, диких каштанів, коріння деяких родів папоротей, з деревної кори, кукурудзи, бараболь, маньоки і ін. Із маньоки роблять теж муку в багатьох околицях Африки й Азії, на Філіпінах, Борнео. Австралійці та мешканці Океанії роблять муку з овочів папороти, з коріння ростини, званої „ям", „таро" і інших ростин, що ростуть дико.

БОРОТЬБА З ЕТЕРОМАНІЄЮ.

Польська прикордонна сторожа ствердила, що людність здовж південного кордону Польщі, від Шлеська до Гуцульщини, запивається етером, який пачкують із заграниці, головно з Німеччини. Найбільше етеру зуживають на Шлеську, де є села, в яких пють етер що дня: рано, при праці, при обіді, на ніч. Етер — це найдешевший алькоголь. Літра пачкованого етеру коштує коло 3 зл. або й менше. З одної літри етеру можна зробити 10 літрів напитку. Етер багато більше шкодить здоровлю людини як звичайний алькоголь. Лікарі ствердили, що що друга дитина тих, що запиваються етером, умово хора.

ТАРЗАН НА РОЗШУКАХ. (114)

Коли Бравн розмахнувся, щоб ударити Тарзана в обличчя, Тарзан відхиливсь і кулак Бравна пройшов мимо. Тарзан легко засміявсь, а потім схопив Бравна одною рукою за одежу і без найменшого зусилля підніс його собі високо понад голову. Потримавши його так пару хвилин, він кинув ним на недалекий корч. Зухвалий Бравн тим цілком перелякався.

„Ти забув про Ватерльо, Наполеоне", промовив Тарзан. Тибс дивився на це і був тим не менше переляканий як сам Бравн. „Ось напитав собі клопоту Бравн", думав собі Тибс. А коли Тарзан уйшов кілька кроків в напрямі корча, в якому лежав спантеличений Бравн, Тибс був уже певний, що це все скінчиться траґічно. „Що мені тепер робити?" — думав він собі.

Але Тарзан не був лютий. Він підходив до Бравна не тому, щоб далі з ним боротися, тільки щоб видобути його з корча. „Не забувай, Наполеоне, що я Тарзан і коли я приказую, то мій приказ мусить бути виконаний", промовив Тарзан, піднимаючи Бравна з корча. „Добре, Тарзане, відтепер буду тебе слухати", відповів Бравн і додав: „Я знаю, коли я поконаний".

„А тепер я рушаю в дорогу, щоб віднайти паню Джейн і Анету", промовив Тарзан. „Я йду з тобою", поспішно закричав Бравн. „І я йду з вами", промовив зворушений Тибс. Тарзанові подобалася їх охота йти разом з ним, але він сам у собі думав, чи ті два чоловіки, що не мають найменшого досвіду в нетрах, не будуть часом перешкодою, замісць поміччю.